

20171104.ATOOM.Atoomrisico's zijn niet verwaarloosbaar; het zijn kosten die tellen.VT

Een regelmatig weerkerende kromme logica in het nucleaire discours gaat als volgt: *"Een belangrijke belemmering voor de bouw van nieuwe nucleaire centrales, is de irrationele houding van de meeste burgers ten aanzien van de risico's die de centrales meebrengen, die volgens de experts verwaarloosbaar klein zijn."* Deze snaar wordt getokkeld door het Internationaal Energie Agentschap, en de toon werd overgenomen in het ontwerp 'Samenvatting voor Beleidsmakers' van het AR5-WG3 IPCC rapport. Bij de bespreking en aanpassing van het ontwerp in Berlijn (april 2014), ben ik tussengekomen om deze kromme redenering recht te trekken. Immers, de atoomrisico's zijn werkelijk en betekenisvol, en de rationele keuze van de meeste burgers houdt in deze risico's te weigeren.

Omgaan met risico's is een persoonlijke en een maatschappelijke opdracht. Er zijn drie belangrijke stappen te zetten: analyseren, evalueren, aanvaarden c.q. weigeren van risico's. De risico analyse is een technische taak, die omvattend, gedetailleerd en transparant moet gebeuren als het grote en gevaarlijke risico bronnen betreft. In de praktijk kan de risico analyse een onmogelijke opdracht zijn als de gevaren zich uitstrekken over ruime gebieden en de verre toekomst met mogelijks impact op heel veel activiteiten, mensen en generaties. Vele onzekerheden zijn dan niet wiskundig te vatten, en omvatten ook onwetendheid. Onomkeerbare impacts vragen een bijzondere behandeling. Hoe gesofisticeerd en dik de rapporten ook zijn, de expert kan ze niet vrijwaren van aannames, waardeoordelen en belangrijke reducties. Nucleaire risicostudies richten zich hoofdzakelijk op ziekte/sterfte bij mensen, veroorzaakt door een gesimuleerd accident in een gestroomlijnde situatie. De verschillen met de feitelijke toestand zijn hemelsbreed als een bestaande centrale in haar concrete omgeving wordt beschouwd (bijvoorbeeld de atoomcentrales in Doel op 18 km van de Antwerpse metropool met een wereldhaven en veel chemische bedrijven tussenin). Evalueren, wegen van risico's is persoonsgebonden. Sommigen lopen al fluitend in een dakgoot dertig meter boven de grond; anderen durven niet op een 75cm hoge tafel staan. Bij gewone risico's kunnen mensen rekening houden met persoonlijke preferenties, bv. in de keuze van een job, vervoermiddel, vakantie bestemming, e.d. Maar bij risico's die grote gemeenschappen ondergaan, is een maatschappelijk proces nodig om te beslissen tot welke graad bepaalde risico's aanvaardbaar zijn.

Beslissen door en voor grote gemeenschappen is een heikele opdracht, waaraan ook diverse sociale wetenschappers (politicologen, juristen, psychologen, economen, ...) kunnen bijdragen. Door groeiende aantallen van ingewikkelde risico's is het voorzorgsprincipe als richtsnoer voor besluitvorming ontwikkeld. Bepaalde daden en situaties zijn onaanvaardbaar en te voorkomen of in te perken omwille van de onvatbaarheid van de kwesties, de mogelijk ernstige gevolgen ervan, e.d. Praktische toepassing van het voorzorgsprincipe vraagt moeilijke afwegingen te verrichten door een centraal beslissingsorgaan; de nodige informatie over en voeling met de realiteit is moeilijk te bekomen. Het voorzorgsprincipe in een goed gedocumenteerd en transparant proces toepassen op de atoomkernenergie zou leiden tot verbod en afbouw van deze energievorm. Maar het beslissingsproces staat bloot aan kaping door de PR en propaganda ingezet door de nucleaire belangen (IAEA, Foratom, Nucleair Forum).

Een meer gedecentraliseerde vorm van omgaan met risico's is mogelijk door gebruik van het verzekeringsprincipe. Met dit principe zijn de meeste individuen en huishoudens vertrouwd, al is het een speciale economische transactie. Wie zich verzekert (bv. brandpolis woning) betaalt jaarlijks enkele honderden (of duizenden) euro aan een verzekeringsonderneming in de hoop nooit enig bedrag van die onderneming te zullen ontvangen (want dan was er brand). De jaarlijkse

betalingen zijn de kostprijs van de risico's die de woninghouder doorschuift naar de onderneming. De kern van de transactie is: jaarlijkse baten opgeven om mogelijks zeer hoge kosten in de toekomst te vermijden. Vertaald naar de risico houding t.a.v. atoomkernenergie, wil de burger de jaarlijkse voordelen van een lagere elektriciteitsfactuur (in de veronderstelling dat atoomenergie die voordelen inhoudt) opgeven om de nucleaire risico's uit te sluiten. Deze houding is even rationeel als het kopen van een brandpolis.

Bovendien correspondeert deze rationele keuze van de individuele burger met de keuze van de meest deskundige specialisten in risico's en verzekeringen, nl. de mondiaal georganiseerde en onderling verbonden verzekeringsbedrijven. Deze specialisten willen geen omnium verzekering verkopen aan de eigenaars en operatoren van atoomkerncentrales, omdat ze de risico's van een dergelijk contract te hoog vinden. Een nucleaire catastrofe zou de ondergang van de verzekeringsbedrijven meebrengen. Bijvoorbeeld, de schatting van het schadebedrag van de Fukushima catastrofe is in 2017 verhoogd tot officieel US\$200 miljard; onafhankelijke studies begroten US\$444 tot 630 miljard naargelang de kosten besteed aan zuivering van het vele besmet water. Behalve vijf, liggen alle Japanse reactoren stil sinds 2011.

Mondiale verzekeraars verwerpen expliciet de bewering van IAEA, IEA, het Nucleair Forum, enz. als zouden atoomrisico's 'verwaarloosbaar' klein zijn.

Een ontwikkelde samenleving verplicht haar burgers en instellingen tot het verzekeren van risico's met mogelijks ernstige gevolgen voor medeburgers ('derden'), waarvan herstel c.q. compensatie de betaalkracht van de veroorzaker overstijgen. Deze situatie geldt ook voor nucleaire risico's. Zoals de Fukushima catastrofe leert, kan het rijkste elektriciteitsbedrijf van Japan de schadekosten geenszins dragen. Maar de risico's omnium verzekeren is ook onmogelijk. Iedere samenleving met atoomkerncentrales staat voor een onoplosbaar probleem: de mondiale verzekeringsbedrijven weigeren te verzekeren wat nodig verplicht moet worden verzekerd. Een democratische samenleving hanteert de regel: wat niet verzekerd is, is niet toelaatbaar, want de kosten van een catastrofe zijn vele keren hoger dan korte-termijn baten. Die regel geldt ook voor het functioneren van verouderde reactoren. De uitweg uit de risico dilemma's is het sluiten van de centrales, hoe sneller hoe beter, en het inzetten van alle nucleaire kennis en middelen voor het beheer van de geërfde risico's uit het verleden.

Het herhalen dat de risico's van atoomkerncentrales verwaarloosbaar zijn, heeft als neveneffect dat de nucleaire sector deze leugen zelf gaat geloven. Hieruit volgt een lakse houding ten aanzien van risicobeheer, waardoor de feitelijke risico's nog toenemen. Uit de kernsmelting van TMI (VSA, 1979) bleek dat veel meer waterstof ontstond dan de papierstudies hadden ingeschat. Mgr. Gillon, een autoriteit in de nucleaire wereld vermaande de collega's dit probleem aan te pakken. Maar het waren de grote hoeveelheden waterstof die de ontploffingen in Fukushima (Japan, 2011) veroorzaakten.

Op zijn beurt toont Fukushima de grote gevaren van controle en noodstroom aggregaten enkel te voorzien in de nabije periferie van de reactor, waar door grote schade en hoge straling geen menselijke activiteit meer mogelijk is. Het ontbreken van afstandscontrole en noodstroomtoevoer van buiten de nabije periferie krijgt onvoldoende aandacht in het verlagen van de risico's van de nog actieve reactoren in de wereld. Het korte-termijn geld weegt blijkbaar zwaarder dan de enorme gevolgen die omwonenden en toekomstige generaties ondergaan door catastrofale accidenten.